

БЪЛГАРСКО СПИСАНИЕ ЗА ОБРАЗОВАНИЕ
БРОЙ 2
2015

BULGARIAN JOURNAL OF EDUCATION
VOLUME 2
2015

КОНСТИТУЦИОННА УРЕДБА НА ОБРАЗОВАНИЕТО В ЛИТВА

ЕМИЛИЯ ЕНИЧАРОВА

Emilia Enicharova. CONSTITUTIONAL SYSTEM OF EDUCATION IN LITHUANIA

***Abstract:** The article presents the constitutional framework of public relations education in the Republic of Lithuania. Outlines the basic principles of educational policy and legislation enshrined in the Basic Law of Lithuania. The article ends with a brief comparison between Bulgarian and Lithuanian Constitution in relation to the issues discussed.*

***Ключови думи:** образование, конституция, принципи*

***Keywords:** education, constitution, principles*

Литва е държава с близо десет вековна история. Към края на XII в. на политическата карта на Европа се появява Великото литовско княжество, което бързо се разраства и през XVI в., на юг достига до бреговете на Черно море. По това време Литва, макар и косвено, попада в сферата на културното влияние на България, благодарение на последователите на блестящия книжовник и просветител – последния, до падането на България под османска власт, български патриарх Евтимий Търновски.

В средата на XVI в. Полша и Литва се обединяват, но през следващото столетие започва процес на упадък на Полско-литовската държава и земите ѝ се поделят между Русия, Прусия и Австрия (3). Нека се припомним, че по време на Руско-турската война (1877-1878), хиляди литовски войници, които са част от руската войска, дават живота си за свободата на България.

В началото на Първата световна война (1915) територията на Литва е окупирана от Германия. Държавата възвръща независимостта си три години по-късно.

През лятото на 1940 г. страната отново губи суверенитета си – присъединена е към Съюза на Съветските социалистически Републики

(СССР). Петдесет години по-късно, на 11.03.1990 г., Върховният съвет на Литва провъзгласява независимостта на републиката по отношение на СССР. От тази дата започва самостоятелното развитие на държавата, която на 29.03.2004 г. се присъединява към НАТО, а на 2.05.2004 г. е приета в Европейския съюз (3).

Днес населението на страната е близо 3 600 000 души. Литовци са 85 %, а от малцинствата най-многочислени са поляците – 6 % и руснаците – 5 % от населението (3).

Съвременните отношения между Република България и Република Литва, специално в областта на културата, науката и образованието, се развиват съгласно разпоредбите на подписаната, от двете правителства през 1996 г., Спогодба за сътрудничество в областта на образованието, науката и културата.

На 25.10.1992 г. е приета настоящата Конституция на Литовската Република (2).

В преамбюла на основния закон се декларира следното:

“Литовският народ, създал преди много векове Литовска държава, решително защитаващ своята свобода и независимост, съхранявайки своя дух, роден език, писменост и обичаи, възплащайки естественото право на човека и Народа да живеят свободно и да творят на земята на своите бащи и предци в независима Литовска държава, прегърнали идеята за национално съгласие, стремейки се към открито, справедливо, хармонично гражданско общество и правова държава, приема и провъзгласява настоящата Конституция“.

Литовската държава е независима демократична република. Тя е създадена от народа и на него принадлежи нейният суверенитет (чл. 1-2). Своята висша суверенна воля народът осъществява непосредствено или чрез представители, избрани по демократичен път (чл. 4).

Държавната власт в Литва се осъществява от Сейма, Президента на Републиката, Правителството и Съда (чл. 5).

Съгласно разпоредбите, Литовският Сейм се състои от 141 представители, избрани за срок от 4 години на основата на всеобщо, равно и пряко изборително право с тайно гласуване. Сеймът се счита за сформиран, ако са избрани не по-малко от 3/5 от членовете му (чл. 55). За разлика от българското Народно събрание, Литовският Сейм не е постоянно действащ орган, а се събира за две сесии – пролетна и есенна. Пролетната сесия започва на 10 март и приключва на 30 юни, а есенната започва на 10 септември и приключва на 23 декември (чл. 64).

Правото на законодателна инициатива в Сейма принадлежи на членовете му, на президента и на правителството. С право на законодателна

инициатива разполагат и гражданите на Литва – 50 000 души, имащи избирателни права могат да внесат в Сейма проект на закон, който подлежи на задължително разглеждане (чл. 68).

Президентът е глава на Републиката и както в България, се избира от гражданите на страната, за срок от 5 години, чрез всеобщо, равно и пряко избирателно право и тайно гласуване (чл. 77-78). Едно от многобройните му правомощия е да назначава и освобождава с одобрението на Сейма министър-председателя (чл. 84).

Правителството се състои от премиер-министър и министри (чл. 91). То осъществява политиката на държавата и е върховен орган на изпълнителната власт (чл. 92-101).

Конституцията прокламира, че пред закона, съда и другите държавни институции или длъжностни лица, всички са равни. Не се допуска ограничаване на правата на човека и предоставяне на привилегии в зависимост от неговия пол, раса, националност, език, произход, социално положение, вероизповедание, убеждения или възгледи (чл. 29). Осъществявайки своите права и ползвайки се от своите свободи, всеки човек е длъжен да спазва Конституцията и законите на Литовската република, без да ограничава правата и свободите на другите хора (чл. 28).

Държавен език е литовският (чл. 14).

В Литва няма държавна религия (чл. 43).

Свободата на мисълта, вероизповеданията и съвестта не подлежат на ограничения. Всеки човек има право на свободен избор на религия или вероизповедание и еднолично или заедно с други, в частен или публичен порядък да я изповядва, да извършва религиозни обреди, да се обучава и да практикува съответното вероизповедание (чл. 26).

Държавата признава традиционните в Литва църкви и религиозни организации, в случаите, когато те имат опора в обществото и техните учения и обреди не противоречат на закона и нравствеността. Признатите от държавата църкви и други религиозни организации са с правата на юридически лица. Църквите и религиозните организации свободно проповядват своите учения, спазват обредите си, имат молитвени домове, благотворителни учреждения и училища за подготовка на служители на култа. Те действат свободно съгласно своите канони и статут, като положението им се установява със закон (чл. 43).

Вероизповеданията в Литва, както и в България, поради историческите обстоятелства, са разнообразни. В страната са признати девет вероизповедания, сред които с най-много последователи са християнството, прието от литовците през XV в., както и юдаизмът и езичеството.

Наред с католиците, които са най-голямата група от изповядващите християнската религия, в Литва има и православни християни. Сред тях се откроява общността на т. нар. древноправославни, които днес са част от културното наследство на Литва. Историята им започва с разкола на Руската православна църква през XVII в. Тогава анатемосаните противници на църковната реформа напускат Русия в търсене на нови земи. Заселвайки се в тогавашното Велико Литовско княжество, те донасят със себе си старинен руски църковен обред, традиции и нрави. Днес те са обединени от т. нар. Поморска православна църква и имат свои средища и организации.

Литовските евреи се заселват тук през XVI в. и бързо превръщат Вилнюс в средище на богат културен и интелектуален живот. До началото на Втората световна война те наброяват 600 000 души, но след края ѝ остават 600. Днес еврейската общност в Литва възлиза на 4000 души и има собствени организации, преса, училища и религиозни институции.

Съществува известна близост между езичеството в Литва и славянското езичество, която е най-осезаема в култа към боговете Перун и Велес. Езичеството има своите последователи и днес, и то не само в спонтанното спазване на древни традиции, но и в практикуването на т.нар. неоезичество. Принадлежащите към неоезическите общества (такива има в цяла Европа) изучават и възраждат стари езически култове.

Независимо от богатите религиозни традиции, много голяма част от литовците, макар и традиционно свързани с определено вероизповедание, са атеисти. И това въобще не пречи атеисти и вярващи да споделят общи духовни ценности (1).

Литовската държавата защитава и покровителства семейството, майчинството, бащинството и детството. При това, право и задължение на родителите е да възпитават децата си като предани граждани и да ги издържат до пълнолетието им. Задължение на децата е да уважават своите родители, а когато те остаряят да се грижат за тях и да пазят наследството им (чл. 38). Родителите и опекуните са свободни в грижата за религиозното и нравствено възпитание на своите деца и подопечните им, съгласно собствените си убеждения (чл. 26).

В Литва държавните учебно-възпитателни учреждения са светски. По желание на родителите в тях се въвежда обучение по Закон божий (чл. 40).

Обучението е задължително до 16-годишна възраст, като в държавните общообразователни и професионални училища то е и безплатно. Висшето образование е достъпно за всички в съответствие със способностите на всеки човек, а на успешно обучаващите се граждани във

висши учебни заведения се гарантира безплатно обучение (чл. 41). Висшите учебни заведения се ползват с автономия (чл. 40).

По законов ред могат да се откриват и недържавни учебно-възпитателни учреждения, като държавата осъществява непрекъснат надзор върху дейността им (чл. 40).

На националните общини от граждани се предоставя правото и възможността самостоятелно да се занимават със своята национална култура, просвещение, благотворителност и взаимопомощ, а държавата декларира готовност да ги поддържа (чл. 45).

В Конституцията на Литва са прокламирани всички базови принципи на образователната политика и законодателство – принцип за задължителност и безплатност на образованието, за свобода в образованието, за неутралност на общественото образование, а чрез тях и принципът за право на образование.

Сходствата, в текстовете, които са обект на настоящия коментар, между нашата Конституция и тази на Република Литва, са няколко:

- образованието е задължително до 16-годишна възраст;
- образованието в обществените училища е безплатно;
- частните учебни заведения са под държавен контрол.

Най-съществените разлики са следните:

- ✓ в Конституцията на Литва се прокламира, че няма държавна религия. В нашата Конституция източното православие се определя като “традиционна религия” и това напълно отговаря на истината. Но възниква въпрос относно статута на католицизма и мюсюлманската религия, които също са традиционни по нашите земи от векове. Т.е. определянето само на източното православие като традиционна религия у нас, дава възможност за възприемането му и като държавна религия. Може би, за да не се допусне подобно тълкуване, в основните закони например на Естония, Испания, Португалия, Италия, Сърбия, Чехия, Словакия, Словения, Македония, Полша, Унгария, Белгия, Швейцария и т.н., изрично се прокламира, че няма държавна религия и че всички вероизповедания, които са признати по законов ред, са равнопоставени и функционират отделно от държавата;
- ✓ в Конституцията на Република Литва се прокламира, че обществените училища са светски, с пояснението, че при желание от страна на родителите може да се въведе изучаването на Закон божий. В нашата Конституция липсва текст,

прокламиращ светски характер на образованието в общественото училище;

- ✓ Конституцията на Литва гарантира безплатност на висшето образование на всеки, успешно обучаващ се.

ИЗТОЧНИЦИ

1. Атанасова, Е. Религиите в Литва. – В: Общество, 2009, 6, http://euro2001.net/index.shtml/issues/6_2001/index.shtml?page=stata&file=issues/6_2009/stat_8.html

(последен достъп 7.04.2015)

2. Конституция на Литва http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija_RU.htm
(14.08.2014)

3. (*Seimas*). <https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D0%B8%D1%82%D0%B2%D0%B0> (14.08.2014)

доц. д-р Емилия Иванова Еничарова
Су „Св. Климент Охридски“
Факултет по педагогика

Катедра История на педагогиката и управление на образованието

emiliq_88_@abv.bg